

Imperialisme og våbenindustri eller: Hvad er forbindelsen mellem imperialisme og militarisme?

Præsenteret ved paneldebat om våbenindustrien

i Folkets Hus, Nørrebro, d. 11. august 2022

Karen Helveg Petersen

Imperialisme bliver i encyklopædier *defineret* som det forhold, at ”lande søger dominans over andre lande ved territoriale erobringer med militær magt eller med politiske og økonomiske midler.”

En mere marxistisk definition fokuserer på udbredelsen af det kapitalistiske system og især af store koncerner, der ønsker at eje eller i det mindste have adgang til billige råstoffer, arbejdskraft og produkter via finansielle/økonomiske, politiske eller militære midler. Forskellen ligger i statens rolle som enten ledende eller støttende. Hvis økonomiske midler var tilstrækkelige, ville resultatet være en fuldkommen kapitalistisk udbytning af resten af verden, altså hvor en del af verden akkumulerer profit eller merværdi fra andre dele af verden, der accepterer denne orden uden protester.

I slutningen af det nittende århundrede blev direkte kolonidominans gennemtvunget med militær magt, og en masse krige og modstandskampe fulgte.

Efter Anden Verdenskrig opstod en form for balance mellem Sovjetblokken og Vesten gennem våbenkapløb og genopbygning af deres hære. Magtbalancen udviklede sig til ’gensidigt sikret ødelæggelse’, da omfanget af atomvåben havde nået et vist stade. Den gensidige trussel blev derefter formindsket ved at skrue ned for atomvåbnene, især ved at prøve at sikre, at de ikke blev udbredt til fattigere og mere ustabile lande.

Verden var også opdelt i økonomiske interessesfærer: Vesten, Østen og de såkaldt alliancefrie lande eller den tredje verden. Disse termer stammer fra Bandungkonferencen i 1955, som erklærede, at ”kolonialisme i alle dens manifestationer er et onde, der hurtigst muligt bør bringes til ophør.”

Derudover opfordrede konferencen til nedrustning, dvs. reduktion af væbnede styrker og krigsmateriel. Det var bestemt ikke det, der fulgte. Vi fik afkolonisering og derefter neo-kolonialisme, som var lig med nye måder, hvorpå de tidligere kolonimagter og vesten generelt kunne opretholde økonomisk dominans over de såkaldte udviklingslande. Nogle lande har ganske vist udviklet sig og er i gang med at etablere sig som selvstændige magter, men i mellemtiden er alverdens økonomier blevet dybt sammenflettet. Alligevel bliver nogle lande stadig fastholdt i et afhængighedsforhold, fordi deres skrøbelige økonomi forhindrer dem i at komme ud af lavindkomstfælden.

De militære/politiske midler er altid latent til stede, og i samme øjeblik den forvredne balance bliver forstyrret, viser den militære magt sit ansigt igen. Det er den imperialisme, vi ser i dag.

Hvordan viser imperialismen sig i det, vi så fint kalder det globale Syd?

1. I udvindingen af mineraler. Olie- og mineselskaber betaler for lidt for de naturressourcer, de har forhandlet sig til at udvinde. Jo mindre avanceret værtslandet og dets regering er, desto mere fordelagtige er aftalerne, undtagen hvis folk gør oprør som i Nigeria. Disse udvindingsindustrier efterlader derudover massive miljøkatastrofer i deres kølvand, som de på ingen måde kompenserer for.
2. I sikringen af vores forsyning med landbrugsråvarer fra de tidligere kolonier, kakao, kaffe, te, sukker og bomuld, hvor den færdige produktion og dermed værdiøgning finder sted uden for oprindelseslandene, der kun betales med en uforholdsmæssig lille del af færdigvarernes endelige pris.
3. I tyveri af jord. Interesserede udenlandske kræfter allierer sig med de lokale magteliter og sikrer sig jord til lave priser, fjerner dem, der dyrker jorden og hyrer dem så måske senere som landarbejdere på den jord, de før havde brugsret til. I den proces skifter investorerne også fra dyrkning af subsistensafgrøder til eksportafgrøder, hvorved lokalbefolkningen bliver mere sårbar over for adgang til importerede fødevarer. Vi har set, hvor afhængige nordafrikanske, nogle afrikanske og de mellemøstlige lande er blevet af hvede fra Ukraine og Rusland.

4. I udflagning af industrier, især arbejdsintensive industrier, til fattigere lande med lave lønninger og dårlige arbejdsvilkår. Det har været tilfældet især i de Syd- og Østasiatiske lande, men det er nu på vej til Afrika, hvor infrastrukturen er under heftig udvikling.
5. I sikringen af at materiel og teknologisk udstyr skal købes i udlandet, fordi de dårligt stillede lande ikke akkumulerer tilstrækkelig kapital selv. De er afhængige af finansiering eller investeringer udefra. Udenlandske direkte investeringer sker ofte i sektorer og gennem de virksomheder, der har udviklet teknologien. Og hvis 'udviklingslandene' selv ønsker at stå for investeringerne, bliver de nødt til at stifte gæld. Andre barrierer er patenter og varemærker.

Fællesnævneren bliver en dræning af rigdommene, det være sig ved direkte at lægge hånd på de naturressourcer, som den rige verden er afhængig af for at kunne opretholde sin nuværende 'livsstil', eller ved indtjening af superprofitter på naturressourcerne – om nødvendigt ved at uddele småbidder til de lokale magthavere. Eller også ved udflagning af egne industrier til produktion af varer med så høj værditilvækst, at de sikrer større profit, end hvis de var blevet produceret hjemme, selv når man tager højde for transportomkostningerne. Det eneste værtslandet står tilbage med er de ringe lønninger. Der kan, indrømmet, også være tale om at skabe nye markeder i de dele af det globale Syd, der har opnået en vis levestandard.

Hver af disse 'udbytnings'-modeller er blevet beskyttet med militære midler. I dag er et militær ikke udelukkende baseret på en stat, men består også af private hære. Olie- og mineselskaberne hyrer såkaldte sikkerheds-'contractors' og kræver ofte, at værtsregeringerne skal beskytte selskaberne mod lokalbefolkningerne. Nogle af disse konflikter er blevet efterfulgt af en oplussen af 'etniske' konflikter. Uafhængighedskrigen mellem Sudan og Sydsudan drejede sig bl.a. om olieressourcerne, som Sydsudan sidder på. Men efter uafhængigheden fra Sudan i 2011 udbrød der borgerkrig i Sydsudan, hvor de dominerende grupper tilranede sig olieindtægterne og forstærkede de etniske modsætninger.

USA har engageret sig militært i at beskytte naturressourcer eller til at få adgang til dem som i Irak. USA fortolker sine interesser, som var de hele verdens og tiltager sig derfor frihed til at handle derefter overalt. USA bruger også private sikkerhedsfirmaer som det famøse Blackwater i Irak.

Man foregiver, at de 'lokale' vil have fordel af det. Handlinger bliver retfærdiggjort med, at de 'skaber beskæftigelse' i fattige lande. Tyveri af jord sker ofte via internationale fonde. De ønsker ikke bare at tjene penge på agrokemi og nyere opfindelser som GMO'er. Nej, de vil også hjælpe befolkningerne. Mere generelt: De vestlige lande er i fortiden kommet med deres bistandsprogrammer med den underforståede antagelse, at den vestlige model, dens rigdom og måde at leve på kan opnås, hvis bare landene følger bistandsprogrammernes råd, og med en foregivelse af at den lille bistand de fik, nok skulle fikse problemerne. Men hvor tit har vi ikke oplevet, at finansielle, sundhedsmæssige og klima-relaterede kriser har slået hårdest til i de fattige lande, der er forblevet alt andet end robuste?

Retlige midler bliver anvendt i form af handels- og investeringsaftaler, der måske inkluderer eksport-producerende zoner, hvor investorerne ikke bliver pålagt skat, eller de tilbydes fordele som bedre adgang til el og vand end befolkningen. Frihandel er guleroden, men når parterne er ulige, kan uligheden blive endnu mere skæv, når man behandler parterne som lige. Der har imidlertid været aftaler, som var favorable for fattigere nationer. De hjalp dem desværre ikke stort.

I dag gør mange oprør mod denne orden. De protesterer blandt andet mod militære interventioner, der ikke løser nogen problemer, sådan som vi ser det i Mali og i DR Congo. Frankrig bliver mere og mere upopulær i Vest- og Centralafrika, hvor de har beholdt et stærkt greb om deres tidligere kolonier, ikke kun gennem militær tilstedeværelse, men også gennem valutaen CFA-franken, der tidligere var bundet til den franske frank og nu til euroen.

Imperialismens aktuelle stadium er det fornyede 'kapløb om Afrika'

For det første med økonomiske midler

Kinas udviklingsfinansiering i Afrika, der består i massive investeringer i infrastruktur, havne, elektricitet, jernbaner, veje og lufthavne, har ifølge en kilde beløbet sig til 153 mia. US-dollar fra 2000 til 2019.

Dette Silkevejsprojekt har bestemt haft en virkning. I modsætning til deres tidligere moderate bistandsprogrammer har UK, USA og EU alle for nylig lanceret massive investeringstilsagn, ofte via offentlige-private partnerskaber.

Efter-Brexit-UK har udmeldt et program på 6 milliarder US-dollar gennem British International Investment Agency, der indtil for nylig hed Commonwealth Development Corporation - men det lyder ikke så godt mere.

USA har lanceret et program, Prosper Africa, der sigter mod handel og investeringer. Dets hjemmeside roser sig af at have støttet investeringsaftaler i den private sektor for 50 milliarder US-dollar, for det meste ved at tilbyde diverse offentlige garantier. USA har for nylig udmeldt et Africa Trade & Investment Program til sølle 464 millioner US-dollar. Bistandsorganisationen USAID har imidlertid brugt 8,5 milliarder US-dollar alene i 2020, en stor procentdel til sundhed. Et andet finansieringsvindue, Millennium Challenge Corporation, har kanaliseret 8 milliarder US-dollar til Afrikas vækst siden 2004.

Men *EU* er mest imponerende i dette nye stormløb om at få Afrika til at skrue op for hastigheden. EU er blevet enigt om inden 2027 at investere intet mindre end 150 milliarder euro gennem dets Global Gateway Program. Det er imidlertid ikke udelukkende nye penge.

Rusland investerer også i Afrika. Landet koncentrerer sig om Zimbabwe, Tanzania, Etiopien og Ægypten. Beløbet i 2019 var 10 milliarder US-dollar.

Og for det andet med en generel oprustning af Afrika

Forsvarsudgifterne i Afrika nåede i 2021 op på 40 milliarder US-dollar, halvdelen heraf syd for Sahara. Så usikker og alvorlig opfattes situationen - eller er den blevet.

Nu om dage konstaterer USA helt åbent, at den amerikanske militærkommando i Afrika (Africom), der blev dannet under George W. Bush' præsidentperiode, har til opgave at begrænse den kinesiske indflydelse gennem et sikkerhedssamarbejde med afrikanske partnere. Africom engagerer sig blandt andet i den maritime sikkerhed i Vestafrika. USA har 13 faste baser i Afrika og 16 midlertidige. USA's årlige sikkerhedsudgifter på kontinentet har ligget mellem 450 og 600 millioner US-dollar mellem 2015 og 2019.

Frankrig har haft et langvarigt militært samarbejde med dets tidligere kolonier i Vest- og Centralafrika, selvom befolkningerne i stigende grad protesterer mod det.

Indtil videre har *Kina* skabt en militærbase i Djibouti ligesom USA, Tyskland, Spanien, Italien, Frankrig, UK, Japan og Saudi Arabien. Og Kina har støttet Den Afrikanske Union

med en standby styrke (100 millioner US-dollar). Mere betydningsfuldt er det, at Kina er i gang med at etablere en flådebase i Ækvatorial Guinea.

Nu om dage støtter Rusland det skrøbelige militærregime i Sudan og bliver betalt med guld, som Rusland selv står for at udvinde. Der er borgerkrig i Den Centralafrikanske Republik. I bytte for lejesoldater har Den Centralafrikanske Republik givet et selskab knyttet til Wagner-gruppen tilladelse til træhugst i omgøelse af de internationale regler, der gælder på området. Mali har også benyttet sig af Wagner-gruppen, der menes at stå den russiske regering nær. I Libyen har Rusland sammen med de Forenede Arabiske Emirater og Ægypten støttet oprørsregeringen i Tobruk mod øst, hvor der er olie. Og allervigtigst, næsten halvdelen af det militærudstyr, der er blevet købt af forskellige afrikanske lande, stammer fra Rusland, der også har hjulpet med lån - nogle gange med tilbagebetaling gennem favorable aftaler om udnyttelse af naturressourcer.

EU's CSDP (Common Security and Defence Policy) udfører mange civile og militære opgaver for at forhindre flygtninge i at komme ind i Europa, for at sikre overholdelse af våbenembargoer og i det hele taget beskytte europæiske interesser, selv om disse skjules i jargonen om partnerskaber. EU benytter også European Peace Facility til at forsyne Afrika med våben.

Et mindre væsentligt eksempel på militær støtte, som ikke engang var ønsket af dem, der skulle nyde godt af den, var Danmarks bidrag i form af fregatten *Esbern Snare*, der blev sendt til Guineabugten for at bekæmpe pirater, der kunne angribe Mærsk's skibe. Resultatet var alt andet end ærefuldt for Danmark.

Så militæret bliver brugt til at beskytte private interesser lige så meget som statsinteresser.

Er det kun vesten, der er imperialistisk?

Efter min mening: Nej. Alle større magter, det er lykkedes at akkumulere en vis kapital og som derfor har brug for naturressourcer, vil prøve at få direkte adgang til dem for at sikre deres udvidede indflydelsessfære. USA, Kina, EU og Rusland er alle imperialistiske magter. De forsøger hver især at erobre eller overtale de underordnede dele af verden til at melde sig under deres faner.

Det ironiske er, at det er den kinesiske, statskorporatistiske model, der vinder. På mere eller mindre udtalte måder er det den vej, alle større lande bevæger sig nu: Staten medfinansierer udviklingen af den private sektor, inklusive de nye grønne teknologier, men den faciliterer også adgangen til naturressourcer eller forsvarer mere generelt de store koncerners interesser. Oven i dette er alle vestlige lande bundet sammen ikke alene af økonomiske bånd, men også gennem

NATO og andre alliancer. Og læg mærke til, at distinktionen mellem civile og militære aktioner bliver mere og mere udvisket.